

כפרת שער המשתלח

רמב"ם הלכות עבודת יום הכיפורים פרק ג

ואחר כך משלח את השעיר החי ביד איש המוכן להוליכו למדבר, והכל כשרים להוליכו אלא שעשו כהנים גדולים קבע ולא היו מניחים את ישראל להוליכו, וסוכות היו עושין מירושלים עד תחלת המדבר, ושובת איש אחד או אנשים הרבה בכל סוכה וסוכה מהן כדי שיהיו מלויין אותו מסוכה לסוכה, על כל סוכה וסוכה אומרים לו הרי מזון והרי מים, אם כשל כחו וצריך לאכול אוכל, ומעולם לא הוצרך אדם לכך, ואנשי הסוכה האחרונה עומדין בסוף התחום ורואין את מעשיו מרחוק, כיצד היה עושה חולק לשון של זהורית שבקרניו, חציו קושר בסלע וחציו קושר בין שתי קרניו, ודוחפו לאחוריו והוא מתגלגל ויורד, לא היה מגיע לחצי ההר עד שהוא נעשה איברים איברים, ובא ויושב לו תחת סוכה האחרונה עד שתחשך, ודרכיות היו עושין ומניפין בסודרין כדי שידעו שהגיע שער למדבר, ואחר שמשלח את השעיר ביד מוליכו, חוזר אצל הפר והשעיר שהזה דמן לפניו וקורען ומוציא את אימוריהן ונותנם בכלי ומקטירן על גבי המזבח ומחתך שאר בשרן חתיכות גדולות מעורות זו בזו כמין קליעה ואינו מפרק אותן ומשלחן ביד אחרים להוציאן לבית השריפה, ומנתחין אותן שם בעורן כמו שביארנו.

תלמוד בבלי מסכת יומא דף סד עמוד א

רבא אמר: כגון שהיה לו חולה בתוך ביתו, ושחט אמו ביום הכפורים. - וכי האי גוונא מי אסיר? לא תשחטו אמר רחמנא, והא לאו שחיטה היא! - הא אמרי במערבא: דחיתו לצוק זו היא שחיטתו.

רש"י מסכת יומא דף סד עמוד א רבא אמר - מחוסר זמן דאיצטרך קרא לשעיר המשתלח, כגון שהיה לו למי שמוכרן לציבור חולה בתוך ביתו, שמותר לחלל עליו יום הכפורים, ושחט את אמו של שער, שנעשה מחוסר זמן משום אותו ואת בנו לאחר שהגריל עליו. מי אסיר - להוליכו לצוק משום אותו ואת בנו.

תלמוד בבלי מסכת יומא דף סז עמוד א

לא היה מגיע למחצית ההר. איבעיא להו: אותן אברים מה הן בהנאה? רב ושמואל, חד אמר: מותרין, וחד אמר: אסורין. מאן דאמר מותרין - דכתיב במדבר, ומאן דאמר אסורין - דכתיב גזרה. ומאן דאמר אסורין - האי מדבר מאי עביד ליה? - מיבעי ליה לכדתניא: המדברה המדברה, במדבר - לרבות נוב וגבעון, שילה ובית עולמים. ואידך, האי גזרה מאי עביד ליה? - מיבעי ליה לכדתניא: גזירה אין גזירה אלא חתוכה, דבר אחר: אין גזרה אלא דבר המתגזר ויורד. דבר אחר גזרה - שמא תאמר מעשה תהו הוא, תלמוד לומר: אני ה', אני ה' גזרתיו ואין לך רשות להרהר בהן. אמר רבא: מסתברא כמאן דאמר מותרין, לא אמרה תורה שלח לתקלה.

שפת אמת מסכת יומא דף סז עמוד א

בגמ' אותם איברים מה הן בהנאה, משמע דבאכילה לכו"ע אסורין משום דהוי נבילה ואפי' למ"ש התוס' לעיל (ס"ד) דדחי' לצוק היא כמו שחיטה כמו עריפת עגלה דמוציא מידי נבילה מ"מ י"ל דאסור באכילה דמ"מ זביחה לא ה' וכת' וזבחת ואכלת שהרי גם במליקה איצטרך קרא להתיר באכילה לכהן אף על גב דמצותו בכך, וכ"מ בדברי הרמב"ם שהביא דהאיברים מותרים בהנאה משמע דבאכילה אסורים, [וכ"מ בב"ק (מ"א) גבי שור הנסקל דלאחר סקילה הוי נבילה ול"א דהסקילה היא במקום שחיטה כמ"ש המנ"ח (מצוה נ"ב) אבל מ"מ קשה הא דאי' בזבחים (ס"ט) דאצטרך קרא דמליקה מטהר מידי נבילה ע"ש דל"ל קרא להכי למה לא נימא דמליקתו היא שחיטתו לטהר מידי נבילה]:

בן ידיד הלכות עבודת יום הכיפורים פרק ה הלכה כב

שם ואיברי שעיר זה מותרין בהנאה. הרב ז"ל [מים חיים] כתב דהוא הדין אם ברח ולא ירד אחריו להמיתו דמותר באכילה שלא אמרה תורה שלח לתקלה ובירושלמי אמרינן שכשהיה בורח הסרקין אוכלין אותו ופי' סרקין הוא אנשים רקים אלו דבריו. ואחרי המחילה לא צדק בזה דבשלמא בהנאה שפיר קאמר רבא דמסתברא דמותרין שלא אמרה תורה שלח לתקלה דהא כל השילוח אינו אלא שיעשה איברים איברים וכמ"ש שם אין גזרה אלא דבר המתגזר ויורד ופי' רש"י דהשעיר מתגזר בה איברים איברים ברם כי ברח ולא רץ אחריו להמיתו וטעה דעיקר שילוחו הוא למיתה כמ"ש בתורת כהנים והביאו רש"י בביאור החומש וז"ל יעמד חי מה ת"ל לפי שנא' לשלח אותו לעזאזל ואיני יודע שילוחו אם למיתה אם לחיים לכך נאמר יעמד חי עמידתו חי עד שישתלח מכאן ששילוחו למיתה ע"כ לא שייך לומר לא אמרה תורה שלח לתקלה דישאר חי לא אמרה תורה ואדרבה קדש הוא ואסור באכילה ודוקא בהנאה אחר שנעשה איברים שרי מסברא כמ"ש רבא

אבל באכילה כשהוא חי עדיין הסברא להיפך וההיא דהירושלמי אין הפי' אנשים רקים ומה גם דאי מדינא שרי אפי' הנכבדים יאכלוהו והעיקר כמ"ש הערוך בערך סר"ק שהם ישמעאלים ועיי"ש באורך ובמעריך למהר"ם לונזאנו בס' שתי ידות שהם גויים והם גנבים לא ישראלים וברור וק"ל.

מנחת חינוך פרשת משפטים מצוה נב

ובההוא ענינא תמוה לי טובא דאמרי' בב"ק מ"א ממשמע שנאמר סקל יסקל השור א"י שהוא נבילה ונבילה אסורה באכילה ולא יאכל את בשרו למה לי. וק"ל הא אמרינן ביומא דף ס"ד מחוסר זמן בשעיר המשתלח היכי משכחת לה אמר רבא כגון שהיה לו חולה בתוך ביתו ביוה"כ ושחט את אמו ומקשי הש"ס כה"ג מי אסור לא תשחטו אמר רחמנא, אמרי במערבא דחייתו לצוק זהו שחיטתו עכ"ל הש"ס שם. והכוונה לע"ד כיון דמצותו בדחיה הוא במקום שחיטה כמאמר חז"ל באגדה ומי איכפת לי' להקב"ה בין שוחט מהצואר לשוחט מהעורף לא ניתנו המצות רק לצרף בהם הבריות וה"נ מצוותו בכך וזהו שחיטתו וע' בתוס' חולין פ"ב למדו מזה לענין עגלה ערופה דיש בו משום או"ב דעריפתו זהו שחיטתו (וע' מנחות ק"א ברש"י ובתוס' שם לענין טומאה ואכ"מ). וא"כ קשה גם בשוה"נ כיון דמצותו בסקילה ראוי לומר סקילתו זהו שחיטתו ומאי פריך הש"ס בפשיטות שהוא נבילה וע' בפ' חלק לענין עיר הנדחת כה"ג וקשה למה ומ"ש משעיר המשתלח. הן אמת דגם בשעיר המשתלח משמע דאסור באכילה האברים שלו דלא פליגי רב ושמואל ביומא ס"ז רק לענין הנאה אך כ"ז צ"ע ועוד יבואר אי"ה לענין או"ב בשוה"נ ועגלה וצ"ע רחב:

מנחת חינוך פרשת אחרי מות מצוה קפה

ועכשיו עלה בדעתי דאפילו אם נתגלגל מן הצוק ונעשה איברים למה לא יהיו מותרין באכילה, כיון דמבואר בגמרא יומא ס"ד ע"א, דדחייתו לצוק זו היא שחיטתו ועובר משום אותו ואת בנו לא תשחטו, אף על גב דכתיב לשון שחיטה אך דדחייתו לצוק זהו שחיטתו כיון דהתורה ציותה כן מה לי שחיטה מה לי דחייה, כמו במליקה דהתורה התירה במקדש לאכול אף על פי שהוא נבילה, כיון דהתורה ציותה למלוק במקדש והוי ליה המליקה שחיטה, כן הכא נמי אפשר דמותרים האיברים באכילה ג"כ. ואפשר לומר דלענין אכילה כיון דכתיב [דברים י"ב, כ"א] וזבחת ואכלת, לא התירה התורה לאכול רק על ידי זביחה, רק במליקה גזירת הכתוב הוא דמצוה לאכול, עיין במנחות ע"ג ע"א לכל חטאתם, לרבות חטאת העוף דסלקא דעתך אמינא נבילה הוא, ודוקא במליקה דמבואר בקרא, אבל היכי דאין מבואר להדיא דמותר באכילה אף על גב דהתורה ציותה כן ולא הוי כשחיטה רק לענין אותו ואת בנו. ולפי זה לענין (שאינו) [טומאה] מטמא כנבילה ג"כ+.

חידושי הרשב"א מסכת שבועות דף יג עמוד ב

חומר בשעיר שהשעיר מכפר מיד ויוה"כ אינו מכפר עד שתחשך וחומר ביוה"כ מבשעיר שיוה"כ מכפר בלא קרבן משא"כ בשעיר שאינו מכפר בלא קרבן, ונ"ל דה"פ דיוה"כ בלא שעיר המשתלח מכפר משא"כ בשעיר שאינו מכפר אף על פי שהגדילו עליו אא"כ נשתלח, ושילוחו קרי קרבן לפי ששניהם שוים הקרב בפנים והמשתלח ושפנים קרבן לד' והשני משלח לעזאזל. וא"נ יש לי לפרש שיוה"כ מכפר בלא קרבן שעיר הנעשה בפנים משא"כ בשעיר שאינו מכפר אא"כ קדם של שם שנעשה בפנים, וזה נ"ל יותר מדקאמר שאין מכפר בלא קרבן ואילו לפי הראשון לא ניחא שאין שילוחו קרוי קרבן.

שו"ת צפנת פענח ח"ב סי' ל"ג...ואברי שעיר המשתלח אף דהוא רק ע"י דחיה מ"מ קיי"ל דהוה בגדר שחיטה ואין מטמא ע"י יומא דף ס"ד ומותר בהנאה יומא דף ס"ז ע"ב והכל בגדר תיקון לא העדר, ושטן הוא העדר ואין שטן ביוה"כ יומא דף כ' ונדירים לב, הכל פעולה כולו הפך לבן כה"ג רק בבגדי לבן, ביטול ע"ז לגמרי כי שעטנז הוא בגדר עבודה זרה כמ"ש הרמב"ם במורה נבוכים ח"ג ועי' משנה כלאים פ"ט נלוז ומליז ומ"ש רבינו בסה"מ וזה רק ע"י חכמה ודעת יי"ה הפך הכל לטוב.

אגרות הראיה (ג) תרע"ו-תרע"ט / תתמג וזהו יסוד שעיר המשתלח, חלק ההשפעה שלנו על חוגי הזרים, מצד הסתגלותנו המוכרחה לזה, שצריכה להיות חבויה באיזו פינה של הנפשיות הכללית, היא מחוללת המון חטאים בתוכן החיים, וכל הסבל הזה מוכרח כח האומות לשא עליו, ונשא השעיר עליו את כל עונותם, הן עשו אחי איש שעיר, כללות העמים ביחש הניגוד, שהוא גם יחש המקשר המושפע. ובהיותנו מתנקים מפגם זה שעירי תשובה נפתחים ברוחה, והלשון של זהירות כשלג ילבין, ועינינו רואות ושמחות. כה ישמחנו השי"ת בעבודת הקודש, בבנין בית קדשנו ותפארתנו במהרה בימינו, ויראו כל אפסי ארץ את ישועת א', ועון ישראל יבוקש ואיננו, וחטאת יהודה לא תמצאנה, כי לא הביט און ביעקב ולא ראה עמל בישראל. וכל מפעלות אנשי סגולה, לגלות את פאר הצחצחות העליונה החבויה אשר בכח נשמת האומה, הגדולה והרוממה, אור אלהים חיים בעולמים כולם, אור ישראל לאש וקדושו ללהבה, וישמח ישראל בעושי בני ציון יגילו במלכם.